XVI a. HOMERO LEIDIMAI LIETUVOJE IR KAI KURIOS HOMERO RECEPCIJOS PROBLEMOS

Tomas Veteikis

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros doktorantas

Seniausių išlikusių graikų epų autoriumi tradiciškai vadinamas VIII a. pr. Kr. poetas Homeras Lietuvoje žinotas, skaitytas, minėtas, cituotas gana seniai: pirmųjų žinių apie jį ir jo kūrinius aptinkame įvairiuose XVI–XVII a. rašytiniuose ir spausdintuose šaltiniuose. Tai ištraukos iš *Iliados* ir *Odisėjos*[1], parafrazės, atskiri epitetai, palyginimai, herojų vardai, lotyniškoje poezijoje perimtos „bendrosios vietos"[2], epigramos Homero kritikams (ypač Dzoilui)[3], epinės poezijos analizės pavyzdys Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus veikale *De perfecta poesi sive Vergilius et Homerus* (1626), tiesa, pirmenybę teikiant romėnų poetui, ir pan. Kadangi Homero ir kitų senovės graikų autorių kelias į LDK kultūrą Lietuvoje dar beveik netirtas[4], o žinios

[1] Kaip pavyzdys minėtinas XVI a. antrosios pusės politinių ir poleminių veikalų prieš popiežių bei jėzuitus autoriaus Andriaus Volano (m. 1610) pomėgis remtis antikiniais šaltiniais, tarp jų ir Homeru. Antai veikalo *De libertate politica sive civili libellus lectu non indignus* (Cracoviae, 1572) I skyriuje (*Caput I*) cituoja (tiesa, perifrastiškai) *Iliados* IX giesmės 443 eil., VII skyriuje – *Odisėjos* II giesmės 276–277 eil. bei *Iliados* III giesmės 40 eil. (Andrius Volanas. *Rinktiniai raštai*, sudarė Marcelinas Ročka ir Ingė Lukšaitė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, 50; 69–70. Taip pat plg.: Linas Plankis, „Volano valstybės teorijos antikiniai šaltiniai. Pagal veikalą 'Apie politinę ir pilietinę laisvę'", magistro darbas, vadovė doc. E. Ulčinaitė, 1998, 22). Homero citatų sąrašą galima tęsti, ir tai būtų naudingi duomenys šio autoriaus recepcijai Lietuvoje, tačiau tai ne šio straipsnio tikslas.

[2] Pvz., keletą Homero imitacijos atvejų Jono Radvano „Radviliadoje" (Vilnae, 1592) savo monografijoje nurodė Sigitas Narbutas (Sigitas Narbutas, *Tradicija ir originalumas Jono Radvano „Radviliadoje"*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, 21; 26, n. 1 ir kt.

[3] Pvz., Eglės Patiejūnienės nurodytas lenkiškas ketureilis „Do Zoila" 1674 m. leidinyje, pridėtas prie antiturkiškos tematikos poemėlės (Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata. Mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, 34–35).

[4] Nei Sarbievijus, nei dauguma vėlesnių (XVIII–XX a.) Homero epų tyrinėtojų (ir jo poetikos pasekėjų) Lietuvoje (pvz., Kristijonas Donelaitis, Liudvikas Rėza, vertėjai Jeronimas Ralys, Antanas Dambrauskas, mokslininkai filologai Vladimiras Šilkarskis, Marcelinas Ročka, Jonas Dumčius ir kt.) nefiksavo lietuvių homerologų, pirmųjų graikiško epo vertėjų, komentuotojų, imituotojų. Šia tema jokios rimtos studijos kol kas neturime. Yra tik pavienių bandymų kaupti ir apibendrinti žinias apie graikišką LDK literatūrą, graikų kalbos dėstymo raidą – pvz., Marcelino Ročkos rankraštiniame palikime (*VUB* RS, f. 186–172, 173) ir Jono Dumčiaus senovės graikų kalbos vadovėlio „Pratarmėje" (Jonas Dumčius, *Graikų kalba/ Ἑλληνικὴ γλῶττα*, Vilnius: Mokslas, 1989, 3–5). Kita vertus, atskiro dėmesio nusipelno dar mažai nagrinėti XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios lenkų kilmės (nuo Gdansko) filologo, 1804–1825 m. Vilniaus universiteto graikų kalbos ir literatūros profesoriaus Ernesto Gotfrydo Grodeko darbai, davę pradžią lietuvių ir lenkų antikinės literatūros istorijos

apie lietuvių domėjimąsi Homeru tik epizodiškai randamos skirtingiems LDK ir Mažosios Lietuvos kultūros veikėjams skirtose monografijose, studijose ir straipsniuose, kol kas sunku ne tik aiškiai fiksuoti šio autoriaus recepcijos lietuvių literatūroje chronologinę pradžią, bet ir daryti išsamią šio klausimo tyrinėjimų apžvalgą. Todėl šiame darbe pamėginsime aptarti tik tam tikrą mūsų rastos medžiagos dalį.

Reikšmingą Homero recepcijos dalį sudaro jo kūrinių skaitymas ir interpretavimas, apie kurį galime sužinoti arba tiesiogiai iš Lietuvoje skaitytų šio autoriaus knygų, iš studentų ir profesorių užrašų, paskaitų konspektų, arba netiesiogiai – iš studijų programų ir kitų mokyklinių dokumentų, kuriuose minimas šis autorius. Pirmuoju atveju verta peržvelgti Lietuvos bibliotekų fonduose saugomus šio autoriaus ankstyviausius leidimus ir vertimus. Šiame darbe ribosimės XVI a. šaltiniais, peržiūrėtais svarbiausiose Lietuvos mokslinėse bibliotekose[5]. Antrasis Homero tekstų paieškos būdas sudėtingesnis, nes Lietuvoje niekas nėra atskirai aptaręs šio ir kitų graikų autorių recepcijos LDK švietimo sistemoje. Todėl tenka remtis kai kuriais lenkų mokslininkų darbais[6], o jų duomenis pildyti vis naujais atrandamais lituanistiniais faktais, užfiksuotais įvairiuose moksliniuose LDK ir Lenkijos literatūros, istorijos, švietimo, filologijos, knygotyros tyrinėjimuose, skelbtuose ir neskelbtuose literatūriniuose šaltiniuose ir dokumentuose[7].

Į Lietuvą ir Lenkiją Homero epai atėjo kartu su pirmaisiais humanistinių idėjų skleidėjais. Maždaug nuo XVI a. II dešimtmečio pradžios yra žinomi pirmieji *Iliados* ir *Odisėjos* egzemplioriai, kurių savininkai buvo lenkai. Juos nuosekliai savo straipsnyje yra išvardijęs Jerzy Mańkowskis[8]. Tai – Mikalojus Czepelas (1453–1518), Krokuvos vyskupas Jonas Konarskis (1447–1525), Poznanės vyskupas Jonas Lubrańskis, Morzkowo pastorius Petras Morzkowskis (m. po 1646), Krokuvos akademijos profesorius, grecistas Stanislovas Grzepskis (1526–1570), Joachimas Bielskis (apie 1550–1599),

---

mokslinių tyrinėjimams. Būtent jis pirmasis mėgino apžvelgti ir pirmųjų Lenkijos ir LDK grecistų veiklą nuo XVI a. (dalį jo darbo *Notice de quelques Philologues Polonois du 16me siecle. Litterature Grecque* cituoja ir komentuoja Janas Oko, plg.: Jan Oko, „Studja G. E. Grodka nad filologją w Polsce", *Z dziejów filologji klasycznej w Wilnie*, studjum zbiorowe wydane staraniem koła filologicznego studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie pod redakcją prof. Dr. Jana Oki, Wilno, 1937, 1–35). Deja, ir Groddecko darbuose kol kas nerandame ankstyvųjų Homero recepcijos Lietuvoje ir Lenkijoje faktų apžvalgos.

[5] Esu dėkingas Vilniaus universiteto ir Mokslų akademijos bibliotekų Retų spaudinių bei Rankraščių skyrių, Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus darbuotojoms ir darbuotojams už gerą aptarnavimą ir pagalbą.

[6] Minėtini lenkiškosios grecistikos ir Homero recepcijos tyrinėjimai: Tadeusz Sinko, „Homer u nowożytnych", *Tadeusz Sinko, Literatura grecka, tom I, część I. Literatura archaiczna (w. IX–VI)*, Kraków, 1931, 150–162; Bronisław Nadolski, *Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w.*, osobne odbicie z „Minerwy Polskiej", rocznik II, 1929 (Seminarjum Historji Oświaty i szkolnictwa Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1), Lwów, 1930, 3–24; Bronislaw Nadolski, „Autorowie greccy w szkole polskiej w. XVI", *Kwartalnik klasyczny* 5, 1931, 325–338; Janina Czerniatowicz, *Z dziejów grecystyki w Polsce w okresie Odrodzenia*, monografie z dziejów nauki i techniki, XXVIII, Wrocław [i in.], 1965; Janina Czerniatowicz, *Recepcja poezji greckiej w Polsce w XVI–XVII wieku*, studia staropolskie pod redakcją Czesława Hernasa i Jerzego Ziomka, XV, Wrocław [i in.], 1966; Janina Czerniatowicz, *Corpusculum poesis Polono-Graecae saeculorum XVI–XVII (1531–1648)*, 1991.

[7] Už kai kurias vertingas nuorodas ir pastabas dėkoju prof. Eugenijai Ulčinaitei.

[8] Jerzy Mańkowski, „Historia trojańska w literaturze i kulturze polskiej wieku XVI, [cz.] II. Znajomość w Polsce dzieł o wojnie trojańskiej wspólnych europejskiemu Renesansowi", *Meander*, Rok XVII, 5, 1962, 252 sqq.

poetas Simonas Szymonowiczius (1558–1629), Lvovo miestelėnas, filosofijos ir medicinos mokslų daktaras Erazmas Sikstas, Poznanės raštininkas Vaitiekus Rochowiczius, „Jeruzalės riteris", krokuvietis bibliofilas Paulius Mauricijus Henikas (1550–1623). Homero tekstų ir vertimų turėjo taip pat Krokuvos akademija (dalis dovanota, dalis – kaip profesorių palikimas), Kališo jėzuitų kolegija, Elenos Unglerowos spaustuvė Krokuvoje, Stambulo–Lvovo kelyje įsikūrusios Trembowlės bibliotekos[9].

Šitą vertą dėmesio, tačiau neišsamų[10] Homero leidinių turėtojų sąrašą būtina papildyti medžiaga iš LDK valstybinių ir privačių bibliotekų, taip pat iš archyvinių dokumentų, pranešimų, straipsnių apie XVI a. bibliotekas[11], ypač priklausiusias to meto humanistams, dvasininkams, didikams, švietimo institucijoms. Pavyzdžiui, Erazmui Vitelijui (Ciołek, apie 1474–1522), Abraomui Kulviečiui (apie 1509–1545), Jurgiui Albinijui, Steponui Lebedžiui, Petrui Roizijui (apie 1505–1571), Žygimantui Augustui (1520–1572), Valerijonui Protasevičiui (1504–1579), Merkeliui Giedraičiui (apie 1536–1609), Mikalojui Daukšai (apie 1527–1613), Saliamonui Risinskiui (apie 1560–1625), didikams Radviloms, Chodkevičiams, Sapiegoms, Vilniaus akademijai ir t. t.). Žinoma, kad Homero tekstų turėjo Abraomas Kulvietis[12], Steponas Lebedys (Lebedičius?)[13], Saliamonas Risinskis[14], Vilniaus akademijos biblioteka[15].

Be abejo, Homero leidinių (spausdintų arba rankraštinių) turėjo gimnazijų ir akademijų mokytojai, skaitę paskaitas ir analizavę šio autoriaus kūrinius. Bronisławo Nadolskio duomenimis, XVI a. Krokuvos akademijoje Homero epai buvo skaitomi 18 kartų: 1504 m. (kūrinys neįvardytas), 1521 m. (kūrinys neįvardytas), 1527 m. (*Iliada*; dėstė Antanas iš Napachanio), 1545 m. (*Iliada*; dėstė Albertas Novocampianas), 1553 m. (*Odisėja*; dėstė Jokūbas iš Uščio, *z Uścia*), 1561 m. (*Odisėja*; dėstė Albertas iš Szadkowicų), 1562 m. (*Odisėja*; dėstė Vaitiekus iš Szadkowicų), 1575 m. (*Iliada*; dėstė Sebastianas iš Felsztyno), 1580 m. (*Iliada*; dėstė Jokūbas iš Pilznos), 1584 m. (*Iliada*; dėstė An-

---

[9] *Ibid.*

[10] J. Mańkowskis rėmėsi nedaugelio Lenkijos bibliotekų turimais XVI a. Homero leidimais (Varšuvos bibliotekų, Torunės universiteto bibliotekos bei šiek tiek – Krokuvos Jogailos bibliotekos). Tyrinėtojas pažymėjo, kad iš provenienciniu užrašų galima atsekti šių knygų likimus beveik nuo XVII a. , bet ankstesnius užrašus sunku perskaityti dėl to, kad kiekvienas naujas savininkas stengdavosi ištrinti, užtušuoti ankstesniojo savininko duomenis. Plg. Mańkowski, 1962, 253, n. 3. Tarp pateiktų Homero tekstų savininkų matome ir XVII a. pirmojoje pusėje gyvenusių asmenų (Morzkowskis, Szymonowicius ir pan.). Jų turėtos XVI a. knygos taip pat turėjo savo ankstesnę istoriją.

[11] Plačiau apie jas ir su atitinkama bibliografija žr. Arvydas Pacevičius, „Bibliotekos", *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, sudarė Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila, Vilnius: Aidai, 2001, 94–108. Taip pat: Levas Vladimirovas, *Knygos istorija. Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI–XVII amžius*, Vilnius: Mokslas, 1979, 506–518; Jurgis Jurginis, Ingė Lukšaitė, *Lietuvos kultūros istorijos bruožai (Feodalizmo epocha. Iki ašuonioliktojo amžiaus)*, Vilnius: Mokslas, 1981, 125–131; *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*, teminis mokslo darbų rinkinys, Vilnius, 1985, 5–51.

[12] Išlikusiame Kulviečio bibliotekos sąraše („Inventarium omnium librorum et supellectilis d. doctoris Abrahami", *Altpreussische Monatsschrift* 42, 1905, 189; perspaudas: *Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija. Feodalizmo epocha*, Vilnius, 1958, 479–480) penktuoju numeriu pažymėtas Homero tekstas su komentarais (*Homerus cum commentario*).

[13] Jurginis, Lukšaitė, 1981, 131.

14 Ingės Lukšaitės publikuotame Saliamono Risinskio bibliotekos knygų sąraše yra du Homero epų dvitomiai leidimai (sąrašo nr. 515 ir 579) ir vienas homerinių centonų / kentronų leidimas (nr. 725). Plg. Ingė Lukšaitė, „Salomono Risinskio bibliotekos Vilniuje sąrašas", *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*, 17–45.

[15] Apie tai žr. žemiau.

drius iš Pilznos), 1585 m. (*Iliada*; dėstė J. Irzemensis), 1585 (*Odisėja*; dėstė Andrius Šonėjus, *Schoneus*), 1586 m. (*Iliada*; dėstė J. Irzemensis), 1587 m. (*Iliada*; dėstė J. Irzemensis), 1593 m. (*Odisėja*; dėstė Adomas Burskis), 1596 m. (*Odisėja*; A. iš Krosno), 1599 m. (*Iliada*; dėstė J. Jovius), 1600 (kūrinys neįvardytas)[16]. Gali būti, kad kai kurių paskaitų klausėsi iš Lietuvos atvykę didikų vaikai, nors nuo XVI a. pradžios Krokuvos akademija nebebuvo lietuvių lankomiausia aukštoji mokykla[17]. Iki Vilniaus jėzuitų kolegijos įsteigimo didžiausias lietuvių studentų srautas buvo pasisukęs į Vokietijos, Italijos, Šveicarijos universitetus, nuo 1544 m. – į Karaliaučiaus universitetą, mėginta kurti aukštojo mokslo institucijas ir pačioje Lietuvoje (Abraomo Kulviečio trikalbė mokykla Vilniuje (1539/1540?–1542), Petro Roizijaus teisės mokykla (1566–1570?), evangelikų reformatų pastangos įkurti akademiją). Ar čia tuo metu buvo studijuojamas Homeras, kol kas nedaug galime pasakyti. Atsižvelgiant į išlikusį Abraomo Kulviečio bibliotekos sąrašą, galima numanyti, jog jo mokykloje buvo skaitoma nemažai graikų autorių, taigi ir Homeras. Panašią antikinių autorių lektūrą jis galėjo perkelti į Karaliaučiaus universitetą, kur vadovavo graikų kalbos katedrai (1544–1545 m.).

Apie 1566–1570 m. prie Šv. Jonų bažnyčios veikusioje ispano Petro Roizijaus mokykloje skaitytus graikų autorius taip pat nėra jokių tiesioginių žinių, bet gausios nuorodos į antikinius šaltinius jo poezijoje ir proziniuose veikaluose leidžia daryti prielaidą, kad tais šaltiniais jis rėmėsi ir savo paskaitose. Vis dėlto Homerą Roizijus cituoja retai, be to, lotyniškai[18], o šio dainiaus tėvynės problemą sprendžia remdamasis analogija su romėnų poetų Vergilijaus ir Katulo tėvynės klausimu[19]. Taigi kol kas per maža duomenų, kad būtų galima teigti, jog Homero kūrinių lektūra buvo būtina šios mokyklos programos dalis.

1570 m. įsteigtoje Vilniaus jėzuitų kolegijoje šis autorius buvo žinomas nuo pat pradžių, paminėtas kolegijos atidarymo skelbime: *Respublica vero quanto religiosiores, sapientiores et rerum variarum cognitione magis instructos (quod in Ulisse praedicat Homerus), habebit consiliarios et cives, nunquid non tanto melioribus consiliis et feliciore successu administrabitur?*[20] Šiame pranešime pabrėžiama mokslų (*disciplinarum apparatus*) ir religijos (*sacra fidei nostrae religio*) jungtis, padarysianti tikėjimą šviesesnį ir puošnesnį (*ut [religio] multo etiam illustrior sit atque ornatior tanquam domina famularum comitatu aucta et stipata*), o iš to būsianti nauda valstybei, nes religingesni ir išmintingesni piliečiai bei patarėjai (valdininkai) teisingiau ir sėkmingiau ją valdys. Išmintingų, įvairias žinojimo sritis išmanančių valdytojų įvaizdis imamas iš Homero apdainuoto Odisėjo (lotynizuota forma – Uliso, Ulikso) paveikslo.

Nepaisant to, nei 1570 m. Vilniaus kolegijos studijų programoje, pridėtoje prie minėto skelbimo, nei 1583 m. akademijos paskaitų tvarka-

[16] Bronisław Nadolski, „Autorowie greccy w szkole polskiej w. XVI", *Kwartalnik klasyczny* 5, 1931, 335, n. 24. Dalis vardų patikslinta pagal: Sinko, 1931, 153.

[17] Marcelinas Ročka, „Lietuvių studentai Krokuvoje ir humanizmo pradžia Lietuvoje (XV a.–XVI a. pradžia)", *Literatūra* 9, 1966, 64, 68.

[18] Nėra žinoma, kiek Roizijus pats vertė graikų autorius. Plg. *Petri Royzii Maurei Alcagnicensis carmina*, pars II, *Carmina maiora continens*. Ex libris [...] edidit [...] dr. Bronislavus Kruczkiewicz, Cracoviae [...] 1900, 492 n. 2.

[19] Bronislavus Kruczkiewicz, „Praefatio", *Petri Royzii Maurei Alcagnicensis carmina*, pars I, *Carmina maiora continens* [...] Cracoviae [...] 1900, LXXVI–LXXVII.

[20] Cit. iš Ludwik Piechnik, S. J., *Początki Akademii Wileńskiej 1570–1599*, Rzym: Institutum Historicum Societatis Jesu, 1984, 205.

raštyje Homero nėra, apskritai skaitomų graikų autorių sąrašas labai menkas. Tik tada, kai sudaryta visuotinė visų jėzuitinių kolegijų studijų programa (*Ratio studiorum*, pirmoji redakcija 1586 m.), pradėta didinti graikiškos ir lotyniškos lektūros apimtį. 1591 m. *Ratio studiorum* įtraukė naujus graikų autorius: Demosteną, Ksenofontą, **Homerą**, Pindarą, Euripidą, Sofoklį, Isokratą[21]. Maždaug tuo metu turėjo pagausėti šių autorių knygų, taip pat rankraštinių užrašų. Apie tai kol kas nėra išsamios informacijos, todėl pabandysime trumpai išvardyti ir apibūdinti mums žinomus Homero XVI a. leidimus, idant įsitikintume, kad šis autorius, ne vieno žymaus humanisto aukštintas kaip *fons omnium disciplinarum, suavitas et humanitas morum*, Lietuvoje tuo metu buvo skaitomas ir aiškinamas, kad iš jo semtasi įvairių sričių žinių.

Trijose svarbiausiose Lietuvos mokslinėse bibliotekose (VUB, LNB, MAB) galima rasti po kelis XVI a. *Iliados* ir *Odisėjos* leidimus, taip pat vieną kitą didesnį Homero kūrinių rinkinį, apimantį ir smulkiuosius tekstus, tradiciškai priskiriamus Homerui („Varlių ir pelių karas", homeriniai himnai, epigramos)[22]. Šių leidinių chronologinį sąrašą pateikiame straipsnio pabaigoje.

Seniausias Homero leidimas šiame sąraše – tai 1520 m. Bazelyje spausdintos dvi pirmosios *Odisėjos* giesmės /1/[23], o vėlyviausias – 1583 m. taip pat Bazelyje leistas visų Homero (ir jam priskirtų) tekstų rinkinys iš dviejų dalių /30/–/31/. Vis dėlto Bazelio leidimai dažnumu nusileidžia Strasbūro leidiniams: pastarųjų yra 12, o pirmųjų – 6. Kitų miestų spaustuvių leidinių čia matome labai nedaug: po du iš Kelno (/2/, /26/), Zolingeno (/8/, /9/) ir Ženevos (/18/, /29/), po vieną iš Lijono (/10/) ir Wormso (/16/).

Daugelis leidinių iš šio sąrašo turi bent po vieną rankraštinį įrašą tituliniame lape, nurodantį knygos savininką. Gaila, ne visi įrašai perskaitomi: dalis seniausių įrašų nublukę arba pažeisti yrant puslapiams, dalis užtušuota naujųjų savininkų, yra ir šiaip sunkiai suprantamų vietų dėl smulkaus rašto, dažnų santrumpų ir pan. Nesiimdami nagrinėti visų šių grafologinių problemų, paminėsime svarbiausius Homero recepcijos Lietuvoje faktus, išskaitomus minėtuose leidiniuose.

Pirmiausia minėtini leidiniai su antspaudu *Bibliotheca Academiae Vilnensis*, nes jie priklausė Vilniaus akademijos bibliotekai, veikusiai nuo 1579 m. Iš tokių žinome keturis: Homero *Iliados* vertimą į lotynų kalbą /8/, su juo kartu konvoliute įrištą *Odisėjos*, *Batrachomyomachijos* ir 32 homerinių himnų vertimą /9/, penktosios Strasbūro redakcijos graikišką *Iliados* leidimą, išspausdintą 1563 m. Wormso spaustuvininkų / 16/, bei nežinomų metų Oberto Gifanijaus (*Obertus Giphanius*, *Hubert van Giffen*) parengtą, berods Strasbūre išspausdintą Homero visų tekstų, išskyrus *Iliadą*, leidimą pagrečiui graikų ir lotynų kalbomis ir dar su paaiškinimais (scholijomis) lotynų kalba /17/. Šie leidiniai nebūtinai priklausė bibliotekai jau XVI a. pabaigoje, galėjo čia patekti ir vėliau. Proveniencinių įrašai kai kurių iš jų (/8/, /16/) tituliniuose puslapiuose teikia šiokių tokių nuorodų apie knygų savininkus, tačiau dar neatskleidžia priklausymo Vilniaus akademijos (kolegijos) bibliotekai datos. Pavyzdžiui, 1563-iųjų metų Wormso leidimo (/16/) tituliniame puslapyje randame skirtingu rašalu rašytas atžymas: *Bibliothecae magnae Colleg.*[ii] *Viln.*[ensis] *S. J.* ir *Sum ex libris Severi Pontani Anno 1.5.9.9. 5 Nonas Martij*, bet kol kas, nenustatę, kas tas Severas Pontanas, negalime teigti, jog bib-

[21] *Ibid*, 86.

[22] Šio laikotarpio rankraštinių homerinių tekstų (citatų, vertimų, paskaitų konspektų) minėtose bibliotekose mums kol kas nepavyko rasti.

[23] Šio sąrašo numeriai apskliausti pasvirais skliaustais dėl patogumo, idant cituojant nebūtų painiojami su kitais skaičiais.

lioteka gavo šią knygą 1599 m. kovo 3 d. („penktąją prieš kovo nonas"), o ne anksčiau (t. y. iki Severo) ir ne vėliau (per kokį nors tarpininką). Dar mažiau aiškus 1540 m. leisto Andriaus Justinopoliečio *Iliados* ir *Odisėjos* vertimo (/8/) kelias į šią biblioteką, mat po vienintelio savininko pavarde: *Salomon Gvaltherus Itzehoa* [?] *Holsatus* parašyta vėlyva data: *A[nn]o 1665 d. 25 Augusti*.

Dar du Vilniaus universitete saugomi Homero leidiniai turi rankraštines atžymas, jog priklausė Vilniaus Jėzaus draugijos noviciato bibliotekai. Tai atskiromis knygelėmis išėjęs 1550-ųjų Strasbūro *Iliados* ir *Odisėjos* kartu su mažaisiais „homeriniais priedais" („Varlių ir pelių karas" ir 32 himnai) leidimai /12/, /13/. Abiejose knygelėse yra rankraštinės nuorodos, jog 1748 m., rektoriaujant Jonui Jurakui (*Sub R. P. Joanne Juraka Rect: Nov: Viln: SJ.*), šie leidiniai pateko į Vilniaus jėzuitų noviciato bibliotekos katalogą ir dargi yra patikslinta šių knygelių duomenų vieta tame kataloge: *Sub Litt. G* [...]. Iš tiesų tame kataloge, išlikusiame iki mūsų dienų[24], ir pripažintame geriausiai sutvarkytu Lietuvos vienuolynų bibliotekų katalogu XVIII a. ir iki jo[25], randame du įrašus skyriuje, pažymėtame raide „G": *Ilias Homeri. Argentorati 1550* ir (eilute žemiau) *Odissea Homeri. Ibidem 1650* [sic! = 1550], bei kiekvienos iš šių knygų išorinius duomenis – viršelio spalvą (abiejų – balta), formatą (abiejų *in octavo*), skaičių-numerį (abiejų *num.1*). Išlikę 1550-ųjų *Iliados* ir *Odisėjos* egzemplioriai (/12/, /13/) šiuos duomenis atitinka[26].

Nepaisant viso to, kol kas nežinome minėtų knygelių likimo iki XVIII a. vidurio: ar jos buvo Vilniaus jėzuitų rankose XVI ir XVII, ar tik XVIII amžiuje? Gali būti, kad kruopštus juose paliktų įrašų, ženklų, atžymų tyrimas duotų naujų rezultatų ir leistų nustatyti bent vieną jų autorių. Būtina konstatuoti, kad kaip tik šie 1550-ųjų metų Homero leidiniai buvo atidžiai skaitomi ir verčiami, tai akivaizdžiai liudija paraštėse ir tarp eilučių smulkiai prirašinėti lotyniški žodžiai, kuriais verčiami graikiški žodžiai, frazės, sakiniai, taip pat – graikiškų žodžių formos, paaiškinančios neaiškumus tekste (spausdintas ligatūras ar sudėtingesnes gramatines formas). Drauge iš šių įrašų puikiai matyti, kad Homero tekstas skaitytas ne tik siekiant lavinti graikų kalbos įgūdžius, bet ir turtinti žodyną, mokytis poetinių, retorinių raiškos būdų, gilintis į antikinę mitologiją. Tai patvirtina lotyniškos pastabos apie senovės graikų poeto vartotas kalbos figūras ir tropus, poetinio kūrinio sudedamąsias dalis, turinio elementus (pvz., *Supplicatio, ecphonema*, γνωμὴ [sic!], *locus communis*[27] ir pan.), tai patvirtina ir pabrauktos teksto eilutės (nors ir be pastabų).

Pabrauktų graikiško, kitur – ir lotyniško, dar kitur – tik lotyniško teksto vietų (priklausomai nuo to, ar dvikalbis, ar vienakalbis leidimas) galima rasti beveik visuose Lietuvoje išlikusiuose XVI a. Homero leidimuose – ne tik minėtuose, bet ir tuose, kurie buvo su jėzuitine aplinka susijusios Vilniaus diecezinės seminarijos[28] (įkurta 1582 m.) nuosavybė[29], bei daugelyje nejėzui-

[24] *Catalogus Librorum Bibliothecae Novitiatus Vilnensis Societatis Jesu Confectus Anno D[omi]ni 1748.* Saugojamas VUB su signatūra F1–C47.

[25] Levas Vladimirovas, „Vienuolynų ir bažnyčių bibliotekos Lietuvoje (iki 1800 m.)", *Knygotyra* 1(8), 1970, 104.

[26] Tiesa, balta viršelio spalva per ilgą laiką virto gelsvai rusva.

[27] Duomenys imti iš *Odisėjos* leidimo /13/.

[28] Ludwik Piechnik, „Jezuickie seminaria diecezjalne w Polsce (1564–1773)", *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce*, wybór artykułów, Kraków: Wydawnictwo WAM–Księża Jezuici, 1994, 75–76.

[29] Nežinomais metais Strasbūre Teodosijaus Rihelijaus spausdinti *Iliados* ir *Odisėjos* egzemplioriai, kuriuose jau mūsų laikais tušinuku kažkas laužtiniuose skliaustuose yra įrašęs spėjamą datą: „[1572]". Žr. sąrašo nr. /22/ ir /25/.

tinės[30], kol kas dar mažai ištirtos proveniencijos[31] egzempliorių. Iš šių knygose paliktų įrašų galima mintyse atkurti prieš kelis šimtmečius vykusių antikinių tekstų studijų pobūdį. Tankiausiai prirašinėtos teksto vietos rodo skaitytojo dėmesį graikiško teksto vertimui, čia dažni žodžių formų aiškinimai paraštėse. Retesnės pastabos ir atžymos kartais išduoda skaitytoją esant labiau pramokusį graikų kalbos. Kaip pavyzdys minėtinas vienas 1561 m. Homero leidimas /14/, kuriame du skaitytojai kiekvieno epo pradžioje ir pabaigoje pažymėjo, kada pradėjo skaityti, kada baigė, o kituose pulapiuose ne tik pasibraukė svarbesniąsias teksto vietas, bet ir kur ne kur paliko nuorodų bei citatų iš kitų Antikos autorių, ypač Vergilijaus, taip pat Ksenofonto, Plutarcho, atkartojusių vieną ar kitą Homero teksto vietą.

Kita vertus, retos atžymos gali reikšti, kad tekstas mažiau skaitytas. Kiekvienoje pabaigoje pateikto sąrašo knygoje yra tankiau ir rečiau prirašinėtų puslapių, eilučių. Pavyzdžiui, viename ankstyviausių mūsų peržiūrėtų leidimų – 1525 m. Strasbūre leistoje *Iliadoje* /3/ – gausiai paraštėse ir tarp eilučių primargintus puslapius keičia dalis visai tuščių, apimančių epo XI–XIII giesmes ir dalį XIV giesmės; 1550 m. *Iliadoje* / 12/ (1748 m. įtrauktoje į Vilniaus jėzuitų noviciato bibliotekos katalogą) daugiausia užrašų palikta pirmose trijose giesmėse, kitur (IV, VII, XI, XIII, XV, XVI, XIX, XX giesmėse) – tik po vieną kitą pabrauktą eilutę ar frazę, likusiose giesmėse atžymų nėra. Surinkus visų Lietuvoje XVI a. skaitytų Homero leidimų rankraštines pastabas, suklasifikavus visas pabrauktąsias vietas, tikriausiai būtų galima daryti apibendrinimų, kas iš šio graikų autoriaus labiausiai buvo skaitoma LDK mokyklose, kokios jo mintys labiausiai vertintos ir laikytos svarbiomis diegti augančiai kartai, o kokios buvo ignoruojamos ar net laikytos žalingomis[32].

Atskirą Homero epų recepcijos pakopą ar šaką sudaro vadinamieji „centonai" ar „kentronai" (iš lot. *cento*, gr. κέντρων – „subadytas, pažymėtas dūrių" (plg. gr. κέντρον – „dyglys", „geluonis", „smaigalys"), „įvairių skiaučių durstinys", „lopiniuotas siuvinys", „skarmalas"), t. y. šio poeto kūrinių eilučių (nelyginant audinio atraižų, skiaučių) naujoviški deriniai, perduodantys visiškai kitą, Antikos autoriui nebūdingą krikščioniską, biblinį turinį. Žymus olandų humanistas Erazmas Roterdamietis ironiškai pasisakė apie centonus, laikė juos perdėm rafi-

[30] Kaip išimtį galima paminėti pranciškonų aplinkai kažkiek laiko priklausiusį Adomo Sasbolto raštų rinkinį /26/, kuriame yra šio teologo Homero *Iliados* I giesmės eiliuotas lotyniškas vertimas (p. 696–701). Tituliniame šios knygos puslapyje yra nepilnai perskaitomas įrašas: *Ex ordine Sancti Francisci* [...] *ita epitaphium eius operi adiectum intonat*. Kita vertus, čia yra ir daugiau įrašų, dalis jų užtušuota. Titulinio lapo antroje pusėje uždėtas antspaudas skelbia, jog tai Lietuvos dominikonų provincijos vienuolio Dominyko Siwickio nuosavybė. Kad ir kaip būtų, ne dėl Homero *Iliados* trumpo fragmento, o dėl Sasbolto teologinių veikalų šioji knyga branginta, tad nenuostabu, kad jokių rankraštinių pastabų graikų autoriaus tekste nesimato. Per kelias rankas perėjusiame ir 1696 m. Slonimo bernardinų įgytame Homero „centonų" (apie juos žr. žemiau) egzemplioriuje /27/ taip pat neaptinkame jokių teksto pastabų. Kitaip yra Vilniaus bernardinams priklausiusiame (tik nežinia, kada) lotyniškame *Odisėjos* leidinyje /2/, turinčiame ne tik pažymėtų teksto vietų, bet ir įrašų, iš kurių du – graikiški: atskirai gretimuose puslapiuose užrašytos dvi (1 ir 2 eil.) ir viena (3 eil.) *Odisėjos* pradinės eilutės.

[31] Kai kurie leidiniai priklausė protestantams ar kilusiems iš protestantiškų kraštų, pvz., Kristoforui Zeidleriui iš Karaliaučiaus atiteko Vilniaus diecezinės seminarijos knygos (/22/ ir /25/), kažkokiam Pomeranijos kustodui Jurgiui Nauzamfoldtui (?) priklausė didelis 1567 m. Bazelyje leistas Homero tekstų rinkinys (/19/), parengtas Sebastiano Kastaljono ir sutikrintas su paskutiniu Henriko Stefano (Éstienne) leidimu.

[32] Būtina paminėti vieną 1561 m. Homero tekstų leidimą (/15/), kuriame keliose vietose yra stropiai užtepta rašalu, o kai kur išskusta dalis *Iliados* XIV giesmės ir *Odisėjos* V, VIII ir X giesmių graikiško ir lotyniško teksto eilučių.

nuota literatūros forma, kuri džiugina tik eruditus ir tik retkarčiais[33]. Lietuvos bibliotekose saugomi keli Homero kentronų / centonų leidiniai[34], sprendžiant iš negausių inskripcijų juose, lietuvių aplinkoje nebuvo dėmesingai skaitomi. Kita vertus, jie galėjo pasitarnauti kaip graikiškų sentencijų, pritaikytų įvairioms krikščioniškoms temoms, rinkiniai.

Apibendrinant tenka pripažinti, jog dar daug neįmintų mįslių slepia XVI a. Homero leidimai, dar ne viskas perskaityta, dar ne viskas teisingai suprasta. Kol kas nežinome, kurios iš Lietuvos bibliotekose rastų knygų buvo lietuvių skaitytojų rankose dar XVI amžiuje, nežinome dalies jų savininkų kilmės, gyvenimo vietos ir kitokių sąsajų su Lietuva. Vis dėlto matomas straipsnyje išvardytų Lietuvoje išlikusių leidimų kilmės geografinis diapazonas (daugiausia yra Vokietijoje spausdintų Homero leidimų), savininkų socialinė ir tikybinė įvairovė, skirtingi tekstų skaitymo būdai, jų suvokimo lygmenys. Kai kurie leidiniai skaityti kruopščiai išsiverčiant graikiškus žodžius, kiti – tik pasižymint svarbiausias turinio vietas arba stilistines ypatybes; iš to matyti, kad skaitė juos ir studentai, ir dėstytojai, profesoriai, ir šiaip antikinės literatūros mėgėjai, dalis knygų buvo kolekcininkų, bibliofilų rankose. Tolesnis šių ir galbūt naujai atrasimų Homero leidimų[35] tyrimas padėtų atskleisti ne tik senovės graikų kalbos ir minties plitimo Lietuvoje centrus, bet ir ryšius su svarbiais to meto Europos kultūros židiniais, mokslo institucijomis, iškiliomis asmenybėmis ar pavieniais entuziastais.

[33] J. Ijsewijn, D. Sacré, *Companion to Neo-Latin Studies. Part II. Literary, linguistic, philological and editorial questions*, second entirely rewritten edition, Leuven: Leuven University Press, 1998, 132.

[34] Žr. sąrašo nr. /11/, /27/, /28/.

[35] Dalis sąraše pateiktųjų leidinių autoriui buvo neprieinama, be to, liko neišžvalgytos kai kurios kitos Lietuvos mokslinės bibliotekos (BKC, LLTI ir pan.), archyvai, privačios kolekcijos. Kita vertus, lietuviškos proveniencijos Homero leidimų galima ieškoti ir užsienio bibliotekose bei archyvuose.

PRIEDAS

XVI a. Homero leidimų, saugomų Lietuvos mokslinėse bibliotekose, sąrašas[36]

Tekstai, vertimai, komentarai

/1/ ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΒΙΒΛΟΙ Α. καὶ Β. HOMERI VLYSSEAE LIB. I & II. Angeli Politiani in Homerum Praefatio. BASILEAE, ANNO M. D. XX.

Konvoliutas, kurio pradžia:

DIALOGI PLATONIS, Axiochus, vel de morte. Eryxias, vel de diuicijs. De Iusto[:] Num virtus doceri possit. Demodocus, vel de co[n]sultando. Sisyphus, siue de consulendo. Clitophon, seu admonitorius. Definitiones Platonis BILIBARDO PIRCKHEYMERO INTERPRETE. Norimbergę apud Fridericum Peypus. Anno M. D. XXIII. 4°

(*LNB* R.XVI:B.1(4))

/2/ HOMERI ODYSSEA, MEtaphraste Raphaele Volaterrano, quàm diligentissime excusa. CVN [sic!] INDICE. Apud sanctam Vbiorum Agrippinam per Eucharium Ceruicornum. AN. M. D. XXIII. 8°

(*VUB* II 3384)

[36] Sąrašas sudarytas chronologine seka. Knygos, kurių datų nepavyko nustatyti, įrašytos šalia tokio pat pavadinimo ir sudėties leidinio, kurio bent apytikrė data užfiksuota bibliotekų kartotekose.

/3/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ. Ἡ τῆς αὐτῆς πολυπλόκος ἀνάγνωσις. Argent. ap[u]d Vuolf. Cephal. ANNO M. D. XXV. 8°

(*LNB* B2–1234)

/4/ COMMENTARIVS EXPLICATIONIS primi libri Iliados Homeri, Ioachimi Camerarij Pabergensis. **EIVSDEM LIBRI PRIMI ILIADOS conuersio in Latinos uersus, eodem Autore. HIS GRAECA ETIAM ADIECTA sunt**, ut ad manum quoq[ue] habeat Lector. M. D. XXXVIII. Cum Gratia & Priuilegio Imperiali. (Spausdinimo vieta nurodyta spaudinio gale: EX OFFICINA CRATONIS MYLII ARGENTORATEN. ANNO M. D. XXXVIII). 8°

Kartu įrišta:

/5/[37] COMMENTARII EXPLICATIONVM SECVNDI libri Homericae Iliados. ITEM **CONVERSIO GRAECORVM uersuum in Latinos.** AVTORE IOACHIMO CAMERARIO Pabergensi. ANNO M. D. XL. Cum Gratia & Priuilegio Imperiali. MENSE FEBRVARIO. 8°

(*LNB* B2–891)

/6/ ΟΜΗΡΟΥ ΕΞΗΓΗΤΗΣ. Homeri Interpres. CVM INDICE locupletissimo. Argentorati per Vuendelinum Rihelium. Mense Septembri. ANNO. M. D. XXXIX. 4°

Kartu įrišta:

/7/ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ὁμηρικὰ ζητήματα. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΠΕΡΙ τοῦ ἐν ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν, ἄντρου. Porphyrij Philosophi Homericarum quaestionum liber. Eiusdem de Nympharum antro in Odyssea, opusculum. 4°

(*MAB* v1–437)

/8/ HOMERI ILIAS AD VERBVM translata, Andrea Diuo Iustinopolitano interprete. SALINGIACI, Ioannes Soter excudebat, Anno M. D. XL. Cum Gratia & Priuilegio in Sexennium. 8°

Kartu įrišta:

/9/ HOMERI ODYSSEA AD VERBVM translata, Andrea Diuo Iustinopolitano interprete. EIVSDEM BATRACHOMYOMACHIA, i. [e.] ranarum & murium pugna, Aldo Manutio interprete. EIVSDEM HYMNI DEORVM XXXII. Georgio Dartona Cretense [sic!] interprete. SALINGIACI, Ioannes Soter excudebat, Anno M. D. XL. Cum Gratia & Priuilegio in Sexennium. 8°

(*VUB* BAV 32. 3. 4/1–2)

/10/ HOMERI POEMATVM OMNIVM PRINCIPIS ILIAS PER LAVRENTIVM VALLAM LATIO DONATA. LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM, 1541. 8°

(*VUB* II 4858)

/11/ ΟΜΗΡΟΚΕΝΤΡΑ, [ʼ]Α ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΩΝΕΣ. HOMEROCENTRA, QVAE & Centrones. Item. PROBAE FALCONIAE *Centones, hoc est: Carmen ex diuersis Virgilij uersibus & Hemistichijs consarcinatum, continens descriptionem Veteris & Noui Testamenti.* Item. ΝΟΝΝΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ Πανοπολίτου μεταβολὴ τοῦ κατὰ ΙΩΑΝΝΗΝ ἁγίου εὐαγγελίου. S. l., s. a. [1541][38] 8°

(*LNB* B2–546)

/12/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ ἐκ τῆς τετάρτης [sic!] ἀνάγνώσεως [sic!]. Cum Indice nunc primum adiecto. Argent. apud Vuolf. Cephal. Anno M. D. L. 8°

(*VUB* II 2625)

/13/ ΟΔΥΣΣΕΙΑ. Βατραχομυομαχία. ὕμνοι. λβ. ἐκ τῆς τετάρτης ἀνάγνώσεως [sic!]. Cum Indice nunc primum adiecto. Argent. apud Vuolf. Cephal. Anno M. D. L. 8°

(*VUB* II 2555)

/14/ HOMERI OPERA GRAECO-latina, quae quidem nunc extant, omnia. HOC EST: ILIAS, ODYSSEA, BATRACHOMYOMACHIA, ET HYMNI: PRAETEREA HOmeri uita ex Plutarcho, cum Latina item interpretatione, locis communibus ubique in margine notatis. *Omnibus in utriusque linguae tyronum usum Graece & Latine simul eregione expressis.* In haec operam suam contulit

[37] Kaip atskirus lcidinius traktuosime taip pat atskirus titulinius lapus turinčias Homero tckstų rinkinių dalis, paprastai dalijamas į 1) *Iliadą* ir 2) *Odisėją*, sujungtą su mažaisiais homeriniais kūriniais.

[38] Ši data užrašyta LNB Rctų knygų ir rankraščių skyriaus XVI a. knygų katalogo kortclėje.

SEBASTIANVS CASTALIO, sicuti in Praefatione uerso mox folio uidere licet. BASILEAE, PER NICOlaum Brylingerum. 1561. 2°

(*VUB* II 284)

/15/ HOMERI OPERA GRAECO-latina, quae quidem nunc extant, omnia. HOC EST: ILIAS, ODYSSEA, BATRACHOMYOMACHIA, ET HYMNI: PRAETEREA HOmeri uita ex Plutarcho, cum Latina item interpretatione, locis communibus ubique in margine notatis. *Omnibus in utriusque linguae tyronum usum Graece & Latine simul eregione expressis.* In haec operam suam contulit SEBASTIANVS CASTALIO, sicuti in Praefatione uerso mox folio uidere licet. BASILEAE, PER NICOlaum Brylingerum. 1561. 2°

(*VUB* II 660)

/16/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΚΑΙ ἐπιμελεστέρας ἀναγνώσεως. CVM INDICE ADIECTO. Vuormatiae apud Vuolffgangi Cephalaei haeredem Philippum, & Sigismundum Feierabent. Anno 1563. 8°

(*VUB* BAV 32. 3. 21.)

/17/ [ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ, HOMERI ODYSSEA. Eiusdem Batrachomyomachia, Hymni, aliaque eius opuscula, seu catalecta. Omnia Gaecè & Latinè edita quàm emendatissimè, Cum Praefatione, Scholijs, & Indice D. Giphanij. Cum Gratia & Priuilegio Caesareo. ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius] s. a. 8°

(*VUB* BAV 32. 3. 4. b)

/18/ [...][39] Poetae Graeci principes heroici carminis, et alii nonnulli. Homerus, Hesiodus, Orphaeus, Callim.[achus], Aratus, Nicand.[er], Theocrit.[us], Moschus, Bion, Dionysius, Coluthus, Tryphiodorus, Musaeus, Theognis, Phocylides, Pythagorae aurea carmina. Fragmenta aliorum. [Graece]. [Edidit Henricus Stephanus]. [Genèvе], excudebat Henricus Stephanus, 1566. 2°

(*LNB* B6–365)

/19/ HOMERI OPERA GRAECO-latina, quae quidem nunc extant, omnia. HOC EST: ILIAS, ODYSSEA, BATRACHOMYOMACHIA, ET HYMNI: PRAETEREA HOmeri uita ex Plutarcho, cum Latina item interpretatione, locis communibus ubique in margine notatis. *In haec operam suam contulit SEBASTIANVS CASTALIO, sicuti in Praefatione uerso mox folio uidere licet.* Editio tertia, superioribus longè & emendatior, & auctior: adiectis etiam, qui in prioribus alicubi desiderabantur, uersibus aliquot, & uaria lectione: ad fidem postremae editionis Henrici Stephani diligenter expressa. BASILEAE, PER HAEREDES Nicolai Brylingeri. 1567. 2°

(*MAB* v2–80)

/20/ HOMERI OPERA GRAECO-latina, quae quidem nunc extant, omnia. HOC EST: ILIAS, ODYSSEA, BATRACHOMYOMACHIA, ET HYMNI: PRAETEREA HOmeri uita ex Plutarcho, cum Latina item interpretatione, locis communibus ubique in margine notatis. *In haec operam suam contulit SEBASTIANVS CASTALIO, sicuti in Praefatione uerso mox folio uidere licet.* Editio tertia, superioribus longè & emendatior, & auctior: adiectis etiam, qui in prioribus alicubi desiderabantur, uersibus aliquot, & uaria lectione: ad fidem postremae editionis Henrici Stephani diligenter expressa. BASILEAE, PER HAEREDES Nicolai Brylingeri. 1567. 2° (def.)

(*LNB* B5–828)

/21/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ, H" [sic!] ΜΑΛΛΟΝ ΑΠΑΝΤΑ τὰ σωζόμενα. HOMERI ILIAS, SEV POTIVS OMNIA eius quae quidem extant opera. Studio & cura OB. GIPHANII I. C. quàm emendatissimè edita, cum eiusdem Scholijs & Indicibus nouis. ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius. s. a. 8°

(*MAB* v-16/1–1413)

/22/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ, H" [sic!] ΜΑΛΛΟΝ ἅπαντα τὰ σωζόμενα. HOMERI ILIAS, SEV POTIVS omnia eius quae extant opera. Studio & cura OB.

[39] Šio leidinio neteko savo akimis matyti, nes, rengiant straipsnį, jis tebebuvo restauruojamas, tvarkomas kartu su didžiąja dalimi XVI a. spaudinių iš LNB fondų. Duomenys paimti iš LNB Retų knygų ir rankraščių skaityklos XVI a. knygų katalogo. Kaip matyti iš leidinio aprašo, šios knygos tituliniame lape iš pradžių cina graikiškas pavadinimas, po to – lotyniškas, tačiau graikiškasis į kortelę neįrašytas.

GIPHANII I. C. quàm emendatissimè edita, cum eiusdem Scholijs & Indicibus nouis. *Cum Gratia & Priuilegio Caesareo.* ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius. [1572?][40] 8°

(*VUB* II 4658)

/23/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ, Η" [sic!] ΜΑΛΛΟΝ ἅπαντα τὰ σωζόμενα HOMERI ILIAS, SEV POTIVS omnia eius quae extant opera. Studio & cura OB. GIPHANII I. C. quàm emendatissimè edita, cum eiusdem Scholijs & Indicibus nouis. *Cum Gratia & Priuilegio Caesareo.* ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius. s. a. 8°

(*MAB* v1– 434)

/24/ [ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ, Η" [sic!] ΜΑΛΛΟΝ ἅπαντα τὰ σωζόμενα. HOMERI ILIAS, SEV POTIVS omnia eius quae extant opera. Studio & cura OB. GIPHANII I. C. quàm emendatissimè edita, cum eiusdem Scholijs & Indicibus nouis. *Cum Gratia & Priuilegio Caesareo.* ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius]. s. a. 8°

(*MAB* v1– 583)

/25/ ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ, HOMERI ODYSSEA. Eiusdem Batrachomyomachia, Hymni, aliaque eius opuscula, seu catalecta. Omnia Gaecè & Latinè edita quàm emendatissimè, Cum Praefatione, Scholijs, & Indice D. Giphanij. Cum Gratia & Priuilegio Caesareo. ARGENTORATI Excudebat Theodosius Rihelius. [1572?][41]. 8°

(*VUB* II 2899)

/26/ ILIADOS A. HOMERI RHAPSODIAE, ADAMO SASBOLDO DELPHIO INTERPRETE.

Užima psl. 696–701 iš kn.:

FR. ADAMI SASBOVT DELPHII THEOLOGI DOCTISSIMI, ET DIVINARVM SCRIPTVRARVM APVD LOVANIENSES, DVM VIVERET, PROFESSORIS, OPERA OMNIA, NVNC ITERVM EXCVSA, ET DILIGENTER EMENDATA, NON NIHIL ETIAM AVCTA. CVM INDICE NOVO, VERBORVM ET RErum memorabilium locupletissimo. Catalogum operum singulatim enumeratorum vide statim post Indicem. COLONIAE AGRIPPINAE, APVD VIDVAM IOANNIS BIRCKMANNI. ANNO SALVTIS M. D. LXXV. Cum Gratia & Priuilegio Caesa. Maiestatis. 2°

(*VUB* II 4098)

/27/ Homerici Centones, à veteribus vocati Ο'μηρόκεντρα [sic!]. Virgiliani Centones. Vtrique in quaedam historiae sacrae capita scripti. NONNI PARAPHRASIS EVANGELII IOANNIS, Graecè & Latinè. EXCVD. HENR. STEPH. ANNO M. D. LXXVIII. 12°

(*VUB* II 5103)

/28/ Homerici Centones, à veteribus vocati Ο'μηρόκεντρα [sic!]. Virgiliani Centones. Vtrique in quaedam historiae sacrae capita scripti. NONNI PARAPHRASIS EVANGELII IOANNIS, Graecè & Latinè. EXCVD. HENR. STEPH. ANNO M. D. LXXVIII. 12°

(*VUB* II 5172)

/29/ ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ, HOMERI ILIAS, POSTREMA EDITIO. CVI originem & exitum belli Troiani addidimus, COLVTHI Helenae raptum: & TRYPHIODORI Ilij excidium. LATINE omnia ad verbum exposita. Et a F. PORTO Cretensi innumeris in locis emendata. [Genève] παρὰ Ε. Οὐιγνῶνι ,αφπ'.[1580] 12°

(*VUB* II 5164)

/30/ Homeri[42] quae extant omnia. Ilias, Odyssea, Batrachomyomachia, Hymni, Poematia aliquot. Basileae, Eusebius, 1583, 499 p. (Atskirą titulinį lapą turi antroji knygos dalis:

/31/ Odyssea. Justo Joannis Spondani Mauleonensis commentario illustrata et praefatione exornata. Basileae, 1583, 380 p.)

(*LNB* B5–524)

[40] Tokia data užrašyta VUB Retų spaudinių skyriaus XVI a. knygų kartotekoje.

[41] Žr. ankstesnį paaišk.

[42] Leidinio duomenys imti iš LNB Retų knygų ir rankraščių skaityklos XVI a. knygų kartotekos, nes pati knyga buvo nepriejnama dėl fondų tvarkymo.

16th CENTURY HOMER'S EDITIONS IN LITHUANIA AND SOME PROBLEMS OF HOMER'S RECEPTION

Tomas Veteikis

Summary

Homer was known and read in Lithuanian and Polish Commonwealth since the beginning of 16th century. As already was noticed by the first Polish investigators of the matter, Jerzy Mańkowski and Bronisław Nadolski, in the early years of that century the first owners of Homer's editions and first lecturers of *Iliad* and *Odyssea* appeared in Poland. However, this is not sufficient for us to rely only on the the facts of remote provenience and ignore the ones coming up from our own resources. Lithuanian libraries provide us with excellent material for Homer's reception in Lithuania during 16th and 17th centuries which should be added to the facts, gathered by the mentioned Polish researchers and their colleagues. So the author of the present article makes a chronological list of all the editions of Homer of 16th century which were found and (with little exceptions) personally viewed in the three research libraries of Lithuania, namely, in the Library of Vilnius' University, Library of Lithuanian Academy of Sciences and Lithuanian National Martynas Mažvydas' Name Library. According to the list, which is presented at the end of the article, the earliest edition of Homer is the first two books (songs) of *Odyssea*, issued in 1520 at Basle, and the latest one is the collection of all Homer's works in two parts, printed in 1583 also in Basle. The most popular were Strasbourgian editions (12 from total 26). To these scholia of Homer's epic works and collections of „christianized Homer", called *Homerocentra*, are added. The author attempts to highlight some aspects of Homer's reception while paying attention to different marks left in variuos exemplars of that list. Most of these books have manuscript inscriptions, notes, underlines that show the way Homer was studied in Lithuania. However, not all the inscriptions are easy discernible and readable, and it is difficult to state at present firmly, how many editions of the list quoted were possesssed by Lithuanians in 16th century.

Gauta 2002 09 23
Priimta publikuoti 2002 10 14

Autoriaus adresas:
Klasikinės filologijos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-2734 Vilnius
El. paštas: tveteikis@delfi.lt

P. S. Straipsnio autorius atsiprašo už ankstesniame „Literatūros" 43 (3) numeryje išspausdintame straipsnyje „Graikų autorių recepcija Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kūryboje" paliktas klaidas. Vietoj pavadinime išspausdinto žodžio „MOTEJAUS" turi būti „MOTIEJAUS". Vietoj 131 psl. „Grigaliaus iš Nasos" turi būti „Grigaliaus Nazianziečio".